

Nr 16

Utlåtande i anledning av motion om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen.

I den till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionen II: 476 av herrar *Bengtsson* i Landskrona och *Björk* i Påarp hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att frågan om en samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen utreds i syfte att tillgodose dels den civila sjukvårdens ökande behov av vårdpersonal genom att stimulera till ökad rekrytering av manlig arbetskraft, dels den militära sjukvårdens behov av personal med adekvat ajourhållen utbildning.

I motionen erinras om den pågående snabba personalökningen inom vårdområdet samt om att sjukvårdshuvudmännen enligt den av socialstyrelsen genomförda s. k. Rupro-69-undersökningen räknar med ett fortsatt stegrat personalbehov. Med utgångspunkt från Rupro-materialet drar motionärerna slutsatsen, att sjukvårdens personalbehov inte till övervägande del kan fyllas genom rekrytering och utbildning av kvinnlig arbetskraft. Det vore menar motionärerna en angelägen uppgift att stimulera rekryteringen även av manliga arbetstagare till vårdsektorn. En väg att åstadkomma en ökning av det manliga inslaget bland de sjukvårdsanställda vore att få fram en samordnad vårdyrkesutbildning för den civila och militära sjukvården.

Beträffande motiveringen i övrigt hänvisar utskottet till motionen.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och försvarets sjukvårdsstyrelse samt berett Svenska landstingsförbundet tillfälle att inkomma med yttrande.

Skolöverstyrelsen (SÖ) anför:

SÖ är positiv till sådana åtgärder som kan tänkas stimulera till ökad manlig rekrytering till vårdsektorn och har ur den synpunkten inget att erinra mot en samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen, under förutsättning att frågan först utreds. SÖ är emellertid tveksam till om en samordning ur andra aspekter är meningsfull och praktiskt genomförbar. En av förutsättningarna för att en samordning av utbildningarna med avseende på längd och innehåll skall vara meningsfull är, att den civila och den militära sjukvårdspersonalen efter genomgången utbildning har likartade vårduppgifter.

Bihang till riksdagens protokoll 1970. 11 saml. Nr 16

SÖ undersökte 1969, efter förfrågan från chefen för marinen och i samråd med socialstyrelsen, möjligheterna att samordna utbildningarna för stamanställda sjukvårdsunderbefäl inom marinen och undersköterskor till vård-, operations- och mottagningsavdelningar. Det visade sig därvid, att i viss mån betydande skillnader förelåg i vårduppgifter för dessa grupper, och att en samordning bl. a. av denna anledning inte då kunde förordas.

SÖ vill emellertid inte motsätta sig, att frågan om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen närmare utreds.

Socialstyrelsen framhåller önskvärdheten av att öka det manliga inslaget bland såväl sjukvårdens personal som övrig vårdpersonal och framhåller vidare.

Detta är motiverat av både arbetsmarknadsmässiga och vårdmässiga skäl. Utöver vad motionärerna framhållit kan därvid även återopas vikten från jämlikhetssynpunkt att kunna bryta den ensidiga kvinnliga dominansen inom ifrågavarande yrken. För att skapa en miljö inom vården som är så lik samhället som möjligt är det vidare angeläget, att vårdpersonalen representerar båda könen. Detta är naturligtvis av särskild betydelse vid institutioner, där sjuka eller handikappade vårdas under längre tid, samt vid barnavårdande institutioner m. fl.

Det synes därför socialstyrelsen motiverat, att åtgärder vidtas i syfte att bredda rekryteringen till vårdutbildningarna. Införandet av en särskild vårdlinje inom mellanskolan samt anpassningen av övriga vårdutbildningar till den gymnasiala skolan och till det eftergymnasiala utbildningssystemet bör, anser socialstyrelsen, få stor betydelse härför. Av vikt härutöver är att yrkesrådgivningen och yrkesvägledningen får resurser att intressera både ungdomar, som står inför ett framtida yrkes- eller utbildningsval, och vuxna, som står inför bl. a. omskolning, att ägna sig åt hälso-, sjuk- eller socialvård. Därvid bör särskilt beaktas den roll, som den praktiska yrkesorienteringen i grundskolan (PRYON), spelar för ungdomarnas val i detta avseende.

I motionen behandlas särskilt frågan om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen. En vårdyrkesutbildning (inbegripet nuvarande vårdyrkesskola om 23 veckor) med efterföljande praktisk tjänstgöring inom akutsjukvården bör, enligt socialstyrelsens uppfattning — även om den fullgörs inom ramen för värnplikt eller vapenfri tjänsteplikt under sammanlagt mer än ett år i följd — kunna bli av värde för både den civila och militära sjukvårdsberedskapen. För den praktiska tjänstgöringen är därvid tjänstgöringen vid kirurgiska, invärtesmedicinska, infektionsmedicinska och psykiatriska kliniker samt vid avdelningarna för anestesi och intensivvård av särskilt intresse.

Hittillsvarande erfarenheter av den utbildning och tjänstgöring av vapenfria tjänstepliktiga, som socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med sjukvårdshuvudmännen under de sista två åren försöksvis genomfört i vissa landstingsområden, har varit mycket positiva. Som ett bevis härpå kan anföras att i genomsnitt ca 15 % av dessa vapenfria efter tjänstgöringens slut uppgivit att de är intresserade av fortsatt vårdverksamhet. Socialstyrelsen har för avsikt att utöka denna utbildningsform för vapenfria till att omfatta även ambulanstjänstgöring för att på detta sätt om möjligt söka skapa en bredare rekrytering av ambulanspersonal. Styrelsen anser

också att om även värnpliktiga finge samma möjligheter till vårddykesutbildning inom akutsjukvården som vapenfria tjänstepliktiga skulle detta kunna underlätta en ökad rekrytering till denna vårdform.

För den militära krigssjukvårdens del bör enligt socialstyrelsens uppfattning en utbildning enligt motionärernas förslag kunna vara till gagn när det gäller tillgodoseende av utbildad manlig sjukvårdspersonal för första hjälpen av sjuka och skadade vid de militära sjukvårdsenheterna.

Socialstyrelsen tillstyrker motionärernas förslag.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför bl. a.

Styrelsens information om arbetsförhållandena inom vårdsektorn har förstärkts och tagit sikte både på ungdom, som står i begrepp att välja yrke, och på vuxna, som önskat omskolning eller kunnat reaktiveras efter längre tids frånvaro från yrket. I särskilt anordnade orienteringskurser för vårddyken (arbetsmarknadsutbildning) ges såväl praktisk som teoretisk information åt män och kvinnor som önskar utbildning inom vårdsektorn. Styrelsen har vidare sökt motverka den traditionellt ensidiga kvinnorekryteringen till hälso- och sjukvården genom att rikta sig även till män med allmän orientering om vårddykesförhållandena. Bl. a. har uttryckande värnpliktiga getts sådan information genom specialnummer av tidningen Arbetsmarknaden. Sedan 1967 har arbetsmarknadsstyrelsen dessutom haft tillsyn över de vapenfria tjänstepliktigas utbildning och tjänstgöring inom vårdområdet.

Utvecklingen av hälso- och sjukvården har fått sitt gensvar i ett numera stort antal sökande till grundutbildningen av sjukvårdsbiträden. Årligen utbildas omkring 8 000 sjukvårdsbiträden inom den ordinarie yrkesskolan, och antalet sökande är avsevärt större än antalet elevplatser. Utbildningen av undersköterskor omfattar f. n. ca 1 900 elever. Den brist på sjukvårdspersonal, som utmärkte större delen av 1960-talet, har under de senaste åren minskat och f. n. råder i stort sett balans mellan tillgång och efterfrågan på sjuksköterskor med grundutbildning, undersköterskor och sjukvårdsbiträden. Mot dessa kvantitativa uppgifter om den civila sjukvårdens beräknade personalåtgång och personalutbildning skall ställas den militära utbildningen av sjukvårdare. Tillskottet av värnpliktiga, som utbildas till sjukvårdare med 1—2 månaders sjukhuspraktik, varierar något år från år men torde detta budgetår uppgå till mellan 500 och 800 personer. Om en del av dessa kunde intresseras för att arbeta inom den civila sjukvården sedan de fullgjort värnplikten, skulle det alltså knappast ha någon numerär effekt på rekryteringen. Däremot skulle det kunna vara av värde som ett bidrag till uppluckringen av den allmänt kvinnliga dominansen inom vårdområdet.

I mentalsjukvård är det redan vanligt med manlig vårdpersonal. Enligt folkräkningen 1965 fanns sålunda ca 4 700 manliga av sammanlagt 12 200 skötare. Motsvarande siffror för biträden och undersköterskor inom hälso- och sjukvården var 850 och 57 000. I Kungl. Maj:ts proposition nr 161: 65 framhålls, att mentalsjukvård och militärsjukvård inte intager någon särställning och att all hälso- och sjukvård kan erbjuda intressanta yrkesuppgifter även för män. Arbetsmarknadsstyrelsen, som delar denna uppfattning, bedömer också resultatet av den vårddykesutbildning, som ges vissa vapenfria tjänstepliktiga, som ett gott exempel härpå. Ett antal vapenfria tjänstepliktiga — innevarande budgetår ett 100-tal — fullgör sin grundutbildning om 415 dagar genom att delta i kurser för grundutbildning av sjukvårdsbiträden. Kurserna omfattar 23 veckor, varav 7 veckor teori och 16 veckor

praktik och är helt jämförliga med den utbildning som ges i bl. a. vårstyrkeskolorna för civil vårdpersonal. Återstoden av tjänstepliktstiden, d. v. s. ca 240 dagar, utnyttjas för praktisk tjänstgöring vid sjukhus. S. k. krigsberedskap efter avslutad utbildning är avsedd att ske vid beredskapssjukhus.

Huruvida de värnpliktiga sjukvårdarna under värnpliktstiden, kan anknytas till samma utbildningssystem — helt eller delvis för en senare komplettering med civil utbildning — är en utbildningsteknisk fråga, som sammanhänger med värnpliktstidens disposition, med de värnpliktigas förutbildning, med praktikmöjligheterna m. m. För att vinna tillträde till undersköterskeutbildning fordras t. ex. 1—2 års praktik som sjukvårdsbiträde, och det måste därför i första hand bli en koordination av utbildningen för de militära sjukvårdarna och de civila sjukvårdsbiträdena. Då enligt uppgift flertalet militära sjukvårdare av de kategorier som erhåller sjukhuspraktik under utbildningen utgörs av värnpliktiga med studentexamen, är det en öppen fråga hur många som efter fullgjord militärtjänstgöring kan tänkas vilja fortsätta med vårdarbete på jämförlig nivå i den civila sjukvården.

Härtill kommer att det under den närmaste framtiden kan förväntas omfattande förändringar på vårdutbildningssidan i samband med att dessa utbildningsgrenar skall inordnas i den nya gymnasieskolan.

Med hänsyn till det redovisade framtida stora behovet av utbildad personal inom vårdsektorn vill styrelsen starkt understryka behovet av åtgärder för att åstadkomma en ökad rekrytering även av manlig personal. I detta sammanhang torde det finnas anledning att också närmare pröva vilka fördelar en samordning av den civila och den militära sjukvårdsutbildningen kan erbjuda.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser för sin del att samordningsfrågan i någon form bör bli föremål för närmare prövning.

Försvarets sjukvårdsstyrelse påpekar att en samordning av det medicinska innehållet i den civila och militära sjukvårdsutbildningen kan komma att medföra fördelar för såväl rekryteringssituationen vad gäller den civila sjukvården som för tillgodoseende av försvarets behov av utbildad sjukvårdspersonal. En sådan samordning bedömes dock medföra vissa organisatoriska konsekvenser i fråga om utbildningsgången för den värnpliktiga sjukvårdspersonalen. Dessa konsekvenser kan inte nu i detalj överblickas.

Förslaget om utredning tillstyrks.

Svenska landstingsförbundet tillstyrker utan närmare motivering att den föreslagna utredningen kommer till stånd.

Utskottet

Motionärernas förslag om utredning av frågan om en samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen har vunnit stöd i samtliga hörda remissinstanser — försvarets sjukvårdsstyrelse, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och Svenska landstingsförbundet.

Utskottet finner för egen del de skäl som i motionen och remissyttrandena anförts för genomförande av den begärda utredningen vägande och vill därför föreslå

att riksdagen i anledning av motionen II: 476 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en utredning av frågan om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen.

Stockholm den 17 mars 1970

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande

från första kammaren: herrar Möller (s), Oscar Carlsson (s), Eric Peterson (fp), Yngve Persson (s), Kilsmo (fp), Karl Gustav Pettersson (s), fröken Stenberg (m), herrar Ernst Olsson (cp), Hansson* (s), Blomquist* (m), Svanström* (cp) och Ove Karlsson* (s);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), Nilsson i Bästekille (m), fru Ekroth (s), herrar Johansson i Simrishamn* (s), Wiklund i Härnösand* (s), Andersson i Örebro (fp), fröken Åsbrink* (s), herrar Häll (s), Rosqvist (s) och fru Jonäng* (cp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.